(मु. पृ.२)

शा.तृ.-६५७

२०१९

शास्त्रिपरीक्षायाम्

तृतीयवर्षे

प्राकृतविषये

'ख' वर्गे

पञ्चमप्रश्नपत्रम्

समयः-घण्टात्रयम्

सम्पूर्णाङ्काः- १००

उत्तीर्णाङ्काः- ३६

प्रथमो भागः

व्याख्यानात्मकः/निबन्धात्मक

१. प्राकृतव्याकरणस्य महत्त्वं वर्ण्यताम्। २०

अथवा

प्राकृतभाषायाः वैशिष्ट्यं प्रतिपाद्यताम्।

२. गउडवहो महाकाव्यस्य कथानकं लिख्यताम्। २०

अथवा

गउडवहो महाकाव्यस्य महत्त्वं निरूप्यताम्।

अ०पृ०द्र०

द्वितीयो भागः

(लघुत्तरीयात्मकः/टिप्पण्यात्मकः)

३. त्रयाणामुपरि टिप्पण्यः लेख्याः - १५×२=३०

खारवेशिलालेखः, शौरसेनी, मागधी, महाराष्ट्री प्राकृत, शूद्रकः, कालिदासः।

तृतीयो भागः

(अतिलघूत्तरात्मकः)

४. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः। ३×१०=३०

(क) काव्यशब्दस्य प्राकृते किं भवति ?

(ख) ध्यान शब्दस्य किं प्राकृत रूपम्।

(ग) 'समओ' शब्दस्य कोऽर्थः?

(घ) 'आयरिय' शब्दस्य कोऽर्थः ?

(ङ) अप्पा शब्दस्य कोऽर्थः ?

(च) 'सामाइयं' किम् ?

(छ) धर्म शब्दस्य किं प्राकृतम् ?

(ज) पाइय शब्दस्य किं रूपम् ।

(झ) 'राया' शब्दस्य कोऽर्थः।

(ञ) व्यञ्जन शब्दस्य का परिभाषा।

मु० प्र० ५०

शा.तृ.-६३२

२०१९

शास्त्रिपरीक्षायाम्
तृतीयवर्षे
तुलनात्मकधर्मविषये
'क' वर्गे
चतुर्थप्रश्नपत्रम्

समयः-घण्टात्रयम् | सम्पूर्णाङ्काः- १००
उत्तीर्णाङ्काः- ३६

प्रथमो भागः
(व्याख्यानात्मकः)

१. कयोश्चिद् द्वयोः प्रश्नयोः समाधानं विधेयम् । २०×२=४०

(क) नीतिदर्शनस्य परिभाषा प्रतिपादनीया।

(ख) धर्मदर्शनात् नीतिदर्शनस्य पार्थक्यं साम्यं च विवेच्यताम् ।

(ग) अध्यात्मवादिनीति-धर्मस्य स्वरूपं विचारणीयम् ।

(घ) साध्यमूलकाः नीति नियमाः के ? विविच्यताम् ।

द्वितीयो भागः

(टिप्पण्यात्मकः)

२. कयोश्चिद् द्वयोः विषययोः स्वरूपं वर्णनीयम्। १५×२=३०

(क) नीतिधर्माभ्याम् लोकसंयमनस्य विचाराः प्रतिपादनीयाः।

(ख) धर्मकल्पनायां पुर्नजन्मस्थानं विविच्यताम्।

(ग) धर्मनीत्योः स्वरूपं विवेचनीयम् ।

(घ) भौतिकवादीयनीतिधर्मविचाराभ्याम् आध्यात्मिकनीतिधर्मयोः विचारे वैशिष्ट्यं विवेच्यताम् ।

तृतीयो भागः

(लघूत्तरात्मकः)

३. सर्वेषां प्रश्नानामुत्तरं देयम्- ३×१०=३०

(क) कणादस्य मतानुसारं धर्मस्य स्वरूपं किम् ?

(ख) मनुस्मृत्यनुसारं धर्मस्य दशलक्षणं किम् ?

(ग) उपयोगितावादस्य प्रणेता कः ?

(घ) जैनधर्मस्य कति सम्प्रदायाः ?

(ङ) बौद्धधर्मस्य चतुः सम्प्रदायस्य नामोल्लेखं कुरुत।

(च) सिक्खसम्प्रदायस्य धार्मिकग्रन्थस्य नाम किम् ?

(छ) कबीरदासस्य पदावलीनाम किम् ?

(ज) 'त्रिपिटकः' कस्य सम्प्रदायस्य ग्रन्थः अस्ति ?

(झ) ताओधर्मस्य संस्थापकः कः ?

(ञ) आन्तरिकविधानानि कति ?

आ.द्वि.-८२१

२०१७

आचार्यपरीक्षायाम्

द्वितीयवर्षे

शुक्लयजुर्वेदविषये

तृतीयप्रश्नपत्रम्

(सर्ववेद-पौरोहित्य-साधारणपत्रम्)

समयः-घण्टात्रयम् सम्पूर्णाङ्काः- १००

उत्तीर्णाङ्काः- ४८

(जौमिनीयन्यायमालायाः १-३ अध्यायेषु

ईशकठोपनिषदोश्च प्रश्नाः)

(व्याख्यानात्मकः-प्रश्नाः)

१. अधस्तनेषु आधिकरणद्वयं यथाशास्त्रं व्याख्यायताम् - १२×२=२४

(क) विचार विषयो धर्मो लक्षणेन विवर्जितः।

मानेन वाऽथवोपेतस्ताभ्यामिति विचिन्त्यते।।

लौकिकाकार हीनस्य तस्य किन्नाम लक्षणम् ।

मानशङ्का तु दूरेऽत्र प्रत्यक्षाद्य प्रवर्तनात् ।।

चोदनागम्य आकारो ह्यर्थत्वे सति लक्षणम् ।

अत एव प्रमाणं च चोदनैवाऽत्र नो कुतः।।

अ॰पृ॰द्र॰

शा.द्वि.४२५
२०१९
शास्त्रिपरीक्षायाम्
द्वितीयवर्षे
सांख्ययोगविषये
'क' वर्गे
षष्ठप्रश्नपत्रम्

समयः-घण्टात्रयम् सम्पूर्णाङ्काः १००

उत्तीर्णाङ्काः- ३६

प्रथमो भागः

(निबन्धात्मकः/व्याख्यानात्मकः)

सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः - २०×२=४०

१. हठयोगप्रदीपिकायाः प्रथमोपदेशस्य सारांशं प्रकाश्यताम्।

अथवा

हठयोगप्रदीपिकायाः द्वितीयोपदेशमुद्दिश्य निबन्धः कार्यः।

२. प्राणायामस्य महत्त्वं प्रतिपादयत।

अथवा

षट्कर्माणि निरूप्यताम्।

सं.वि.शा.तृ.-७१३

२०२१

संस्कृतविद्याशास्त्रिपरीक्षायाम्

तृतीयवर्षे

'क' वर्गे

वेदोपनिषद्विषये

प्रथमप्रश्नपत्रम्

समयः-सार्धैकघण्टा | **सम्पूर्णाङ्काः-१००**

उत्तीर्णाङ्काः-३६

प्रथमो भागः

१. प्रश्नैकः समाधेयः। ४०

(क) कस्यं नूनं कंतमस्यामृतांनां

इति मन्त्रं प्रपूर्य पदपाठपूर्वकं व्याख्या विधेया।

(ख) कस्यचित् मन्त्रस्य उल्लेखपूर्वकं व्याख्या कार्या।

द्वितीयो भागः

२. एकस्य मन्त्रस्य यथाग्रन्थं व्याख्यां कुरु। ३०

(क) ऊँ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णत् पूर्णमुदच्यते।।

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते।।

(ख) ऊँ केनेषितं पतति प्रेषितं मनः केन प्राणः।

प्रथमः प्रैति युक्तः।। केनेषितां वाचमिमो

वदन्ति चक्षुः श्रोत्रं क उ देवो युनक्ति।।

अ.पृ.द्र.

(मु. पृ. ०२)

शा.तृ.-६२१

२०१९

शास्त्रिपरीक्षायाम्

तृतीयवर्षे

प्राचीनराजशास्त्रार्थशास्त्रविषये

'क' वर्गे

प्रथमप्रश्नपत्रम्

समयः-घण्टात्रयम्

सम्पूर्णाङ्काः- १००
उत्तीर्णाङ्काः - ३६

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

प्रथमो भागः

(व्याख्यात्मकः)

१. 'दायविभागः' इति विषयमवलम्ब्य स्वशास्त्रदृष्ट्या व्याख्या कार्या। २०

अथवा

'साहसम्' इति विषयः स्वग्रन्थानुसारं वर्णनीयः।

२. अमात्यानां राजमंत्रिणां निरूपणं स्वशास्त्रदृष्ट्या कर्त्तव्यम्। २०

अथवा

दण्डनिरूपणं स्वाधीतग्रन्थदिशा कर्त्तव्यम्।

अ०पृ०द्र०

शा.प्र.-२९३

२०२२

शास्त्रिपरीक्षायाम्

प्रथमवर्षे

शाङ्करवेदान्तविषये

'क' वर्गे

षष्ठप्रश्नपत्रम्

समयः-घण्टात्रयम्　　सम्पूर्णाङ्काः-१००

उत्तीर्णाङ्काः- ३६

प्रथमो भागः
(व्याख्यात्मकः)

१. समानमानावुभौ समाधेयौ -　　२०×२= ४०

(क) इदं सर्वं पुरा सृष्टेरेकमेवाद्वितीयकम् ।
सदेवाऽसीन्नामरूपेनाऽऽस्तामित्यारूणेर्वचः।
कारिकेयमधीतग्रन्थदिशा व्याख्येया।

अथवा

तमः प्रधानप्रकृतेस्तद्भोगायेश्वराज्ञया।
वियत्पवनतेजोऽम्बुभुवो भुतानि जज्ञिरे।।
कारिकेयं यथाशास्त्रं प्रतिपादनीया।

(ख) परोक्षं ब्रह्मविज्ञानं शब्दं देशिकपूर्वकम् ।
बुद्धिपूर्वकृतं पापं कृत्स्नं दहति वह्निवत् ।।
कारिकेयं यथाशास्त्रं व्याख्येया।

अथवा

पञ्चीकरणप्रक्रिया यथाशास्त्रं प्रतिपादनीया

:666197

केन्द्राध्यक्ष
परीक्षा भवन
सं० सं० वि० वि०
वाराणसी

503023

सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालयः, वाराणसी

वर्ष 2022 की परीक्षा हेतु अनुमन्य — सेमेस्टर प्रणाली परीक्षा के विनियमानुसार

संख्या.................

क – सन् - २०१९

(परीक्षार्थिना सम्यक् पूरणीयम)

१. देय परीक्षा नाम आचार्य खण्ड द्वितीय सेमेस्टर
२. अनुक्रमाङ्क (अङ्केषु) 22430373
३. अनुक्रमाङ्क (अक्षरेषु) दो करोड़ चौबीस लाख तिरसठ हजार तीन सौ तिहत्तर
४. प्रवेश पंजीकरण संख्या 107632 64
५. विषय सिद्धान्त ज्यौतिष प्रश्न पत्र संख्या प्रथम
६. परीक्षाया: तिथि 12-07-2022 दिवस: मंगलवार
७. लिखितोत्तरपुस्तक संख्या 503023
८. परीक्षा केन्द्र नाम सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय वाराणसी
दिनाङ्क 12-07-2022

निरीक्षकस्य पूर्ण स्पष्ट हस्ताक्षरम्

(परीक्षकाणां कृते)			
प्रश्नसंख्या	प्राप्ताङ्काः	प्रश्नसंख्या	प्राप्ताङ्काः
१	15	१३	
२	10	१४	
३	15	१५	
४	10	१६	
५	10	१७	
६		१८	
७		१९	
८		२०	
९		२१	
१०		२२	
११		२३	
१२		२४	
योग: अङ्केषु	60		
योग: अक्षरेषु	साठ		

परीक्षकस्य पूर्ण स्पष्ट हस्ताक्षरम्
परीक्षक संख्या 7248
दिनांक : 06-08-22

१- परीक्षार्थिना परीक्षाभवने किमपि लिखितं पत्रं पुस्तकं वा नानेतव्यम् । मसी लेखनी स्वयमेवानेतव्या ।
२- परीक्षाभवने अनुशासनमवश्यं पालनीयम् । तदभावे परीक्षार्थिन: निष्कासनं भविष्यति ।
३- निरीक्षकस्य केन्द्रध्यक्षस्य च आज्ञा पालनीया ।
४- विश्वविद्यालयेन नियोजित जन: परीक्षार्थिसमीपे वर्तमानानामवैधसामग्रीणामन्वेषणस्याधिकारी भविष्यति ।
५- स्वच्छं तथा स्पष्टं लेख्यम् । उत्तर पुस्तकस्य कस्मिन्नपि भावे स्वनामं न लेख्यम् । उत्तरं प्रतिपृष्ठं लेख्यम् ।
६- उत्तरलेखनात् पूर्व प्रतिप्रश्नं संख्याखण्डयोरुल्लेख: प्रश्नपत्रानुसारेण वामभागे अवश्यं कार्य: ।
७- अवैधोपायावलम्वनपर परस्परसम्भाषणानुकरणादिकर्ता परीक्षार्थि दण्डनीयो भविष्यति ।
८- प्रतिप्रश्नं सम्पूर्णमुत्तरमेकस्मिन्नेव स्थाने लेखनीय । प्रश्नानामुत्तरादतिरिक्तं किमपि न लेख्यम् ।
९- उत्तरपुस्तकस्य पत्रं कदापि पृथक् न का कार्यम् । अशुद्धौ सत्यां सा खण्डनीया ।

कवर सहित १६ पृष्ठ

(प्रथमो भागः)

प्रश्न-२-का-अथवाका-उत्तर (सप्रमाणं चन्द्र शुक्रयोरूदयास्त योरन्तरं)

शुक्रारयोश्चलभावो ऽन्त्यगतो यदाङ्कः ,
शेषांशकाश्च पतिताः पृथगक्षभूभ्यः ।
येऽल्पा भृगोस्त्रिविहृता अमृजोऽक्षभक्ता,
तद्दत् देयाः स्वशीघ्रउदयास्तोरन्तरं ॥

अन्वयः → यदा शुक्रारयोः चलभवः अङ्कः अन्त्यगतः (स्यात् तदा) शेषांशकाः पृथक (स्थाप्याः) एकस्मिन् स्थाने, अक्षभूभ्यः पतिताः च (कर्तव्याः)(तयोः) ये अल्पाः (ते) भृगोः त्रिविहृताः असृजः अक्षभक्ता स्वकउदयास्तयोरन्तरं स्फुटयोः देया (तदा) तौ स्फुटौ (स्तः)।

ताश → चन्द्र शुक्रयो रुदयास्तयोरन्तरं साधन वसरे शुक्रारयोः शुक्र चन्द्रयोः, चलभवोङ्कः रुदयास्तयोरन्तरेः अन्त्यगतः अन्तिमः स्यात तदा शेषांशकाः पश्चादशभक्तशेषशीघ्र केन्द्रांशाः पृथक् स्थान विशेषे स्थापनियाः अन्येकस्मिन् स्थाने,

अष्टभुम्य: पञ्चदशाभ्य: पतिता: शोधिता: च कर्तव्या, तयो: पृथक स्थापित शोधितभागयोर्मध्ये, ये अल्पा: ये स्वल्पसङ्ख्यका:, ते भृगो शुक्रस्य त्रिविद्धता: अङ्कत्रयेण भक्ता: आसृज: वक्रोदया दिगादितांश कत: वक्रोदया केन्द्रांशका: अधिकाऽल्पा: स्यु: तदा क्षितिसुतस्य कुजात क्रमेण द्विगुणा: द्विसङ्ख्याया गुणिता, त्रिभक्ता: त्रिभिर्भाजिता:, साङ्कांशा व्याभावेन स्वक्रमेण त्रिदिव व्याख्यानेन सम्पूज्यताम् तान् सकन गुण निधानं कासिकेन द्विगुणा भवति तस्य स्वरूपेण स्वक्रमेण ऋजू भाव कारेण चन्द्र शुक्रयोरुदयस्तदा अन्तरेण वाजेनाय स्वायताम तेन कारणेन स्वदान स्व क्रमेण आप्तादिवसै: समुपलब्धादिवसै: क्रमश: वक्राद्यं गतैव्य कथित केन्द्राशेम्य इष्ट केन्द्र दशा आधिकाश्चेत्दा चन्द्र शुक्रयोरुदयास्तयोरन्तरं सप्रमाणं व्याख्या पूर्वक सम्पूर्ण - /

सोपपत्ति चन्द्रग्रासानयनं –

क्षितिजोऽष्टयमैरुदेति पूर्वं ~~मृम~~ गुरुरिन्द्रैः रविजस्तु सप्तचन्द्रैः।
स्वस्वोदयभागसंविहीनैर्भगणांशैरपरत्र यान्ति चास्तम् ॥

अथोपपत्ति → क्षितिजः अष्टयमैः गुरुः इन्द्रैः, रविजः तु सप्तचन्द्रैः पूर्वे उदेति, च स्वस्वोदयभागसंविहीनैः भगणांशैः अपरत्र अस्तं प्रयान्ति। क्षितिजः कुजः, अष्टयमैः अष्टविंशतिमितैः गुरु बृहस्पति, इन्द्रैः चतुर्दशभि रविजः शनिः तु सप्तचन्द्रैः सप्तदशभिर्कालकेन्द्रांशैः, पूर्वे प्राच्यां दिशि, उदेति च तथा स्वस्वोदयभागसंविहिनैः भगणांशैः अपरत्र पश्चिमायां दिशी अस्तं प्रयान्तीति –।

(द्वितीयो भागः)

इति सफलं ग्रहस्य रोहिणीशकटभेदं –

रुद्र गोऽब्जाः कुवेदास्तपन इह धिषौ शूलिनौ गोभुवः षट् ।
तुङ्गः इक्षात्यष्टि द्वाक्षतमषिषडवो ग्रवो महिनो स्पाहिजे ॥
दकशैलाष्टौ ज्ञकेन्द्रे विभकलनवभं पूजिते ऽद्रुपाश्विभूषाः ।
शौके केन्द्रे खदाधोऽद्रिनखनव शनौ गातिधिस्वर्ग तुल्यः ॥

अन्वय → रुद्रा गोऽब्दा कुवेदा तपने ग्रहाघः (क्षेपकः) शूलिन् गोभुव, षट् इह विधौ (क्षेपक) अक्षयात्याष्टिदेवा तुङ्गः (क्षेपक), खम् उडव अष्टानय तमासि (क्षेपक) अथो दिक् शैलाष्टौ महीजे (क्षेपक) विभकलनवभं ज्ञकेन्द्रे (क्षेपकः) अद्र्याश्विभूपाः पूजिते (क्षेपकः) अद्रिनखनव शौक्रे केन्द्रे (क्षेपक) गतिधिस्वर्ग तुल्य शनि (क्षेपकः स्वीकृतः) ।

तात्पर्य → रुद्राः ११, गोब्जा १६, कुवेदा ४१ इह अत्र, तपने सूर्ये ग्रहाघः राश्यादिकः क्षेपकः भवति, शूलिन ११, गोभुव १६ षट् ६ विधौ चन्द्रमासौ (क्षेपकः) अक्षाः ५ अत्यष्टय १७

देवा: ३३ तुङ्गे चन्द्रोच्चे (क्षेपकः) खवम० ३८व २७ अष्टाब्धः ३८ इमसि राहो (क्षेपकः) अब्धो दिशः १० शैला ७ अष्टौ ८ महीजे भौमे (क्षेपकः) विभकल नवमं सप्तविंशतिकलान्यूनराशीनवसम्मितम् ८।२१।३३ तिति शेष- ।

प्रश्न - ३ - उत्तर -> चन्द्र स्थूल राशी नयनं -

भौमार्कीज्यविहीनमध्यरविः स्यात्स्वाशुकेन्द्रं तु विद्भृगवोरुक्तमिदं रसोर्ध्वमिनभाच्छुद्धं तदंशा दिनैः।
भक्ता खादिफलं क्रमादिह गताङ्कोऽसौ क्षयद्घ्र्यां हता-
च्छेषाद् बाणकुलब्धिहीनयुगयं दिग्घ्नलवाद्यं फलम् ॥

अन्वयः -> भौमार्कीज्यविहीनमध्यमरविः स्वाशुकेन्द्रं स्यात्, विद्भृगवोः तु उक्तम् इदं रसोर्ध्वं (चेत) इनभात् शुद्धं (कर्तव्यं) तदंशाः दिनैः, भक्ताः इह क्रमात् खादिफल गताङ्कः (स्यात्) असौ क्षयद्घ्र्यां हतात् शेषात् बाणकुलब्धिहीनयुक् (कर्तव्यः) असौ दिग्घ्नलवाद्यं फलं (भवतीति शेषः) ।

(1)